

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is an author's version which may differ from the publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/95094>

Please be advised that this information was generated on 2019-11-20 and may be subject to change.

Homilie studentenkerk 26 Jan 2003
Thema: Inspirerende figuren. Thomas van Aquino
Tekst: Jo 14: 7 – 14

Zouden er stiltes zijn gevallen in het gesprek waarvan we zojuist getuige waren? Zouden er stiltes gevallen zijn, stiltes van opgekropt ongeduld, stiltes van intimiteit, stiltes van boze verontwaardiging, of stiltes zonder iets, stiltes met ´niks´? Het gesprek waarvan we zojuist getuige waren, is een deel van de langste episode in het Evangelie van Johannes waarin zulke gesprekken te vinden zijn, de episode tijdens het zogenoemde Laatste Avondmaal. Zouden er stiltes zijn gevallen?

De auteur van het Evangelie, die zich op het einde bekend maakt met de geheimzinnig naam ´de leerling van wie Jezus hield´ (Jo 13: 23; 21.24) en bij wie je zulke gevoelens van intimiteit, maar ook van verontwaardiging en ongeduld zou kunnen verwachten, zegt er niets over. Toch geeft hij zich veel moeite om aan ons duidelijk te maken hoe het toeging in de groep van mensen rond Jezus. Jezus was als een leraar met leerlingen, wil Johannes steeds duidelijk maken. Maar hij, Jezus, beschouwde die leerlingen als vrienden. Hij hield van zijn leerlingen, en in het bijzonder van één van hen met wie hij heel vertrouwelijk (Jo 13: 25; 21.20) omging, die zijn hoofd in de schoot van Jezus legde tijdens dat gesprek (Jo 13:23). Jezus, zo wil Johannes duidelijk maken, was als een leraar die alles over heeft voor zijn leerlingen, hun voeten waste, die zijn leven over heeft voor hen, die in gesprek blijft ook al begrijpen ze hem niet. Jezus´vriendschap als leraar voor zijn leerlingen vond, zo vertelt Johannes, zijn meest kernachtige en veelzeggende expressie in zijn liefde voor de leerling van wie Jezus hield. De verbeelding van zulke liefde is in de cultuur van mensen die het gehoor van Johannes vormden, niet méér veelzeggend, niet beter te doen dan als die tussen een man die leraar is en een jonge man die leerling is. Wij zouden tegenwoordig in óns hoofd meteen het woord homo erotiek zien opkomen. Hun woord ervoor was ´paiderastía´. Er bestaat geen woord dat boven de culturen uit onze menselijke relaties trefzeker en naar waarheid benoemen kan. In die liefde van de leraar Jezus voor zijn vrienden, de leerlingen, vindt Johannes de beste uitdrukking van hoe God is, hoe Jezus verenigd is met God, en hoe wij delen in Gods werkelijkheid in Jezus. De gemeenschap der vrienden rond Jezus is het begin en de voorafbeeling van het verzamelde volk van God, wil Johannes zeggen.

Zouden er stiltes zijn gevallen tussen de vrienden, lege ruimten in de ´paiderastía´, niet ingeloste voorschotten op de liefde? Waar heb je over als je het hebt over de waarheid van de intimiteit, van de liefde, van de vriendschap hebt? ´Ik ben de weg, en de waarheid en het leven´, (Jo 14:6), zo laat Johannes Jezus zeggen. Je moet aan een vriend toch nooit vragen waarom je van hem zou moeten houden. Als je dat gaat doen, is meestal het einde van de vriendschap nabij. IK ben de weg en de waarheid en het leven, is eigenlijk eerst en vooral een uitdrukking van toewijding, van liefde, toewijding aan je vrienden. Kun je méér overtuigend en devoter de waarheid van je liefde krachtig maken dan door je zelf aan te bieden? Jezus, zo vertelt de leerling van wie Jezus hield, biedt zichzelf aan. In hem woont de Vader en rumoert de Geest. ´Nu al kennen jullie de Vader en heb je hem gezien´ (Jo 14:7)

De twijfels van de vrienden blijven. Het pad van een minnaar is riskant. Zeker wanneer zijn verhaal luidt dat hij vertrekken gaat. ´Ik laat jullie dus niet verweesd achter. Ik kom bij jullie terug´ (Jo 14:18). Een geliefde heeft tenslotte geen ander argument voor zijn liefde dan: ´Op een dag zul je inzien...´ (vgl. Jo 14:20). Maar vraag iets in mijn naam, en ik zal het doen. Ik ben bij en in jullie, zonder waarom. Omdat je er bent zoals je er bent.

Zouden er stiltes zijn gevallen? Zou dat ook gebeurd zijn op de wandelingen die broeder Thomas rond 1270 als magister in de sacra pagina, leraar in de theologie, in Parijs op zondagmiddagen maakte met zijn leerlingen naar de toen buiten de stad liggende

Montmartre? De kronieken vertellen dat Thomas, vanwege zijn omvang al in zijn studententijd in Keulen de bijnaam 'bos mutus' (stom rond) kreeg. Zouden er stiltes zijn gevallen? Toen ze daarboven waren aanbeland en naar de stad beneden keken, vroegen zijn medebroeders aan hem of hij niet 'seigneur' (heer) zou willen zijn over de stad. Broeder Thomas schijnt geantwoord te hebben dat hij liever de vertaling had van de preken van Chrysostomus omdat de zorgen van de macht hem teveel zouden losmaken van de contemplatie. De kronieken schetsen broeder Thomas dus als een ware volgeling van Dominicus. Want hun motto luidt: de dingen die je overweegt, moet je aan anderen doorgeven (contemplata aliis tradere). Maar de anecdote schetst broeder Thomas vooral als een mens. Een mens met vrienden die op een zondagmiddag gaan wandelen, verslingerd aan zijn werk, een religieus mens die alles behalve zijn verlangen wil loslaten.

'Le bon frère Thomas'. Zo typeerde Chenu eens (1922!) zijn medebroeder, in een tijd dat deze als heilige 'engelachtige leraar' nog een onaantastbare autoriteit in de Rooms Katholieke Kerk genoot. Broeder Thomas. Dat houdt een fundamentele, menselijke en evangelische herwaardering van Thomas is. Dat desacraliseert, ontheiligt hem. Je ontkent daarmee niet dat Thomas een heilige is; allerminst. Je miskent evenmin zijn religieuze diepgang en intellectuele kracht. Maar dat alles geldt van een méns; één van onze medebroeders. In de karakterisering van Thomas worden ervaringen tussen ménsen uitgewisseld; niet de ontmoetingen met een 'engel'. De 'doctor angelicus' is een mens van vlees en bloed.

Die méns was tevens een magister, een meester in de theologie. Zoals er in de toenmalige samenleving ook meesters, magistri, waren onder het gilde van de bierbrouwers en dat van de slagers. Theologen vormden ook een gilde, een gilde met magistris. Thomas was zo'n magister. Ook al is magister Thomas de officiële leraar van de Kerk; je kent hem ook als je eigen broeder; de broeder van toen. Dat ontmaskert alle verabsoluteringen. Gemeenschappelijke religieuze wortels hebben, beiden volgelingen van Dominicus zijn, maakt je echter tevens tot een toegewijd leerling. Dan ontleen je de verbondenheid met de meester niet meer aan extern gezag, maar is deze familieverwantschap met je eigen (dominicaanse) religieuze roeping.

Hoe leer je van een broeder die 'meester' is? Het gebeurt in een subtiele pedagogie, die voortdurend balanceert tussen gebondenheid aan de tekst van het Evangelie en de vrijheid om eigen vragen te stellen. Dat is een meerzinnige relatie. De echte commentator stelt zich in dienst van de tekst. Dat vraagt op zich reeds veel eruditie en technische kennis. Maar het stellen van de vragen vormt het basiswerk van meester en leerling. Thomas maakte zijn leerlingen steeds weer duidelijk dat het in de theologie niet om de herhaling van leerstellige visies gaat maar om het stellen van vragen aan de tekst van het evangelie. ? De pedagogie van de meester en de leerling kan slagen, als meester en leerling beiden vrij zijn. Die vrijheid is oorspronkelijker dan de pedagogie, en niet het product ervan.

Vallen er stiltes temidden van al die vragen? Vallen er stiltes als je probeert vragen te stellen over de waarheid van de liefde? Niet voor niets heeft Chenu Thomas ooit getypeerd als een vernieuwer in een nieuwe, creatieve wereld middels een strofe van de Antwerpse begijn Hadewijch. Zij bezong de Minne die ons zegent en vernieuwt met steeds nieuw genoeg als een 'altijd overweldigende beloning voor hen die steeds volledig voor de Minne leven'. De Minne, zoals ook de liefde in de paidastería, heeft een bron die ons spreken en denken altijd al vooruit is en daarom steeds genoeg schenken kan. Voordat we met onze woorden de stilte in die bron doorbreken, is de Minne er al. We heffen met onze woorden de stilte eerst op, zodra de eerste vraag 'luid' wordt. Daarom is broeder Thomas ervan overtuigd dat al onze woorden over de grond die God is, slechts een 'quasi' - helderheid hebben. We ontkomen er niet aan die vragen te blijven stellen en de stilte te verbreken. Want we zijn ertoe geroepen in deze wereld te leven als mensen die begiftigd zijn met het vermogen om vragen te stellen. En

broeder Thomas benadrukt keer op keer dat 'vragen in zijn naam' (de naam van de leraar Jezus) niet minder en ten volle echte menselijke, ook rationele vragen zijn; en dat al dergelijke rationele vragen ook vragen in 'zijn naam' zijn kunnen. Er is geen vraag die je ook niet stellen kunt 'in zijn naam'. Chenu schetst broeder Thomas als iemand die in een sterk veranderende wereld zo goed als alles wilde gaan bevragen en als iemand die juist dat vragen verstond niet als tegendeel van religieus verlangen, als of dat zou bestaan als onbevraagde zekerheid, maar als diepste uitdrukking van religieus verlangen.

Drie jaar na zijn dood wordt broeder Thomas veroordeeld door het toenmalige leergzag van de theologen. Vanwege dat ongebreidelde vragen. In 1323 werd hij heilig verklaard. Daarmee werd hij pas echt begraven, zegt Chenu

Want natuurlijk blijven de twijfels van de vrienden van Jezus bestaan. Zeker wanneer zijn verhaal luidt dat hij vertrekken gaat. Een belofte als 'Ik laat jullie dus niet verweesd achter. Ik kom bij jullie terug' (Jo 14:18) laat grote vragen na. En ook al heeft een geliefde tenslotte geen ander argument voor zijn liefde dan: 'Op een dag zul je inzien...' (vgl. Jo 14:20), wordt daarmee de vraag naar de waarheid van de liefde niet tot rust gebracht. Tot zolang moeten we het maar doen met de herinnering aan het woord: Maar vraag iets in mijn naam, en ik zal het doen. Ik ben bij en in jullie, zonder waarom. Omdat je er bent zoals je er bent. Laat er eerst maar eens een stilte vallen.